

چك

میتوان همیشه محل پرداخت را همان مسکن اصلی
محل علیه دانست .

در بعضی از چکها محل پرداختی غیر از مسکن اصلی
محل علیه صریحاً در چك قید میشود و این عمل برای
سهولت کار دارنده چك است صادر کننده در اینحال باید
قبلاً موافقت محل علیه را جلب کرده باشد والا ممکن است
چك او ناپرداخته بماند بیشتر این قبیل چكها عهده بنگاه
هائی که دارای شعب متعدد اند صادر میشود . در بعضی از
کشورها قید شرط اخیر باطل و محل پرداخت چك همیشه
مسکن اصلی محل علیه است .

۴ - اقسام چك

چك را از حجه شرايط پرداخت می توان بر سه قسم كرد.

I - چك عادى

چك عادى معمولاً از طرف دارندگان حساب بدون
قید شرطی راجع بپرداخت صادر میشود و آن به سه طریق
کشیده میشود .

آ - چك بانام

آنستکه بنام شخص معینی صادر شد. و عبارت «حواله کرد»
در آن قید نگردیده باشد اینچك بوسیله پشت نویسی قابل
انتقال نیست و انتقال آن مانند انتقال غیر منقول صورت می
گیرد چون منظور از صدور چك سهولت عمل پرداخت هاست
غالباً از صدور این قسم چك که متنازماً مراجعه
مستقیم گیرنده پول است خود داری میکنند و حتی در بعضی
از کشورها آنرا جزء اقسام چك محسوب نمیدارند (اسپانی
- ایتالی) فایده آن فقط اطمینان دارنده آنست که با کسی از
فقدان یا دزدیدن آن ندارد .

و بانگها برای اینکه خواهشهای اشخاص بیسواد را
نیز بپذیرند یا بكمك ورقه هويت و يك نفر معرف معتبر اقدام
میکنند و با يك حساب پس انداز برای مشتری بیسواد باز
می نمایند .

در بعضی از کشورها که چك رواج کامل دارد بمراتکث
باناشانی مخصوص دیگر اکتفا میشود ولی اینعمل غالباً تولید
اختلافات مینماید .

ت - دستور پرداخت

در متن چك باید صریحاً خطاب محل علیه نوشته
شود مبلغ معینی « بپردازید » یا « پرداخت کنید » یا هر
عبارتی که باین معنی باشد گرچه در قانون تجارت ما چیزی
صریحاً در این باب گفته نشده ولی از ماده ۳۱۲ میتوان این
مطلب را استنباط کرد و فعلاً در عمل این قسمت رعایت میشود
یعنی در دسته چكهای بانگها عموماً دستور پرداخت صریحاً
قید میشود .

ث - دیداری بودن دستور

چك همیشه دیداری است و محل علیه باید پول آنرا
فوراً پرداخت کند (مواد ۳۱۱ و ۳۱۳ قانون تجارت)
منظور همان سهولت پرداخت چك و افزودن اعتماد
دارندگان آن است که با اطمینان کامل چك را بعبوض وجه
نقد قبول کنند در بعضی از کشورها چك مدت دار را نیز
صاحب میدانند ولی این عمل چه از نظر قضائی و چه در
عمل تولید اشکالات متعدد میکند و از جمله چك را که خود
صفات مشترك زیادی با برات دارد باسند اخیر مشتبّه میسازد
از محل پرداخت چك ذکری در قانون ما نشده و چون عموماً
ورقه چك از دفترچه چك که محل علیه بصاحب پول میدهد
جدا میشود و همیشه از روی ورقه چك نام بانکی که پول
در نزد اوست قید شده است اشکالی تولید نمیشود و بعلاوه

در قنون تجارت ما ذکری از چک بسته نشده ولی در عمل مقررات بالا رعایت میگردد.

III - چک انتقالی Virement

این چک برای انتقال پول از حسابی بحساب دیگر در نزد بانکهای بزرگ بکار میرود و مخصوصاً در اطرافهای تهران بانکها مورد استعمال زیاد دارد مجال علیه بوصول این چک پول آنرا از حساب صادر کننده بحساب دارنده چک نقل میکند و حق ندارد در مقابل آن پول نقد بپردازد در قوانین ما راجع باینقسم چک چیزی پیش بینی نشده است.

اصولاً چک برای برداشت از بولی که صادر کننده نزد مجال علیه دارد کشیده میشود و بنا بر این فقط دفتر بکنی صادر کننده و مجال علیه در صدور آن ذیدخل هستند ولی غالباً پول بشخص سومی حواله میشود و بدین طریق سه نفر در صدور یک چک دخیل خواهند بود.

۵ - صادر کننده کسی است که طبق شرح بالا بولی در نزد کسی یا بشکاهی موجود دارد و با نوشتن چک تمام یا قسمتی از آنرا بطور مستقیم یا غیر مستقیم مسترد می دارد.

برای آنکه صادر کننده بتواند تصرف در دارائی خود کند واضح است که باید رشید باشد و بهمین جهت عموماً در موقع باز کردن حساب در نزد بانکها و مخصوصاً در موقع گرفتن نمونه امضا دقتهای لازم بعمل میآید و پس از ارائه ورقه شناسنامه در حضور عامل بانک نمونه امضا گرفته میشود اگر تقاضا کننده بیسواد باشد از باز کردن حساب بنام او خود داری میشود.

گاهی برای اشخاص بیسواد حساب پس انداز باز میکنند و چون عکس و مهر انگشت او در دفترچه پس انداز ضبط است و برای برداشت از حساب همیشه شخصاً حضور پیدا میکند اشکالی پیش نمیآید - برای اطفال و کسانی که قیم دارند بدون اطلاع ولی یا قیم حساب باز نمیشود و پس از افتتاح حساب بدون اطلاع ولی یا قیم چک آنها پرداخته نمیشود.

ب - چک در وجه حامل که برای انتقال آن کافی است عیناً تسایم صاحب جدید میشود فایده آن سهولت پرداخت است چه هر کس میتواند آنرا نزد مجال علیه برده پس از امضای پشت آن پولشرا بگیرد.

چکی که همینکه در آن نام گرفته بول ذکر نشده در حکم چک در وجه حامل است.

همچنین اگر چکی بحواله کرد کسی باشد و آنکس پشت آنرا فقط امضا کند آن چک نیز بصورت چک در وجه حامل در میآید و این پشت نویس را پشت نویس سفید گویند پ - چک ممکن است بحواله کرد شخص معینی باشد در اینصورت دارنده میتواند شخصاً پس از امضای پشت چک پول آنرا دریافت کند و یا پس از امضاء بهر کسی انتقال دهد این قسم چک بیش از سایر اقسام آن رایج است زیرا از طرفی دارای اطمینان چک بانام است و از طرفی بسهولت چک در وجه حامل قابل پرداخت میباشد.

II - چک بسته

چک بسته آنستکه در روی آن دو قطعه خط موازی رسم شود چک را هر کس از صادر کننده و پشت نویسان و دارنده میتواند بصورت چک بسته درآورد تا بدین طریق از صحت پرداخت آن اطمینان حاصل کند ولی چک بسته را نمیتوان نه بوسیله یاد کردن در خط و نه بوسیله اضافه کردن عبارات خاصی در روی آن بصورت چک عادی درآورد چه مسئولیت آن بعهده باطل کننده خواهد بود.

مجال علیه حق ندارد پول چک بسته را بغیر از یک بانک بکس دیگری بپردازد اگر چه بنام کس دیگری پشت نویسی شده باشد و همین مسئله است که اطمینان چک بسته را زیاد کرده روز بروز بکار بردن آنرا منتشر میسازد.

ممکن است بین دو خط موازی نام بانگی نوشته شود در اینصورت فقط بانک نامبرده میتواند پول آنرا از مجال علیه دریافت کند اگر چه چک بنام دیگری پشت نویسی شده باشد و اگر مجال علیه پول چکرا بکس دیگری بپردازد در مقابل اشخاص ذینفع مسئول خواهد بود.

۶ - محال علیه

در کشور ما هر کس یا بنگاهی میتواند محال علیه چک باشد و در قانون تجارت قیدی ندارد ولی در غالب کشور ها چک را فقط عهده يك بانك يا عهده خزانه داری میتوان کشید (۱)

محدود گردانیدن محال علیه اعتبار چک را محفوظ و منظور اصلي از بکار بردن چک را که اطمینان دارنده و رواج چک است تأمین مینماید و بعلاوه اعتبارات داخلی را دستخوش اقدامات اشخاص نکرده از حوادثیکه ممکن است برای پول کشور ازینراه رخ دهد نیز جلوگیری میکند.

گاهی صادر کننده چک را عهده خود صادر میکند و بدین طریق شخصاً محال علیه واقع میشود. بعضی از متخصصین وجود محال علیه جداگانه را لازم می شمارند تا عدد مسئولین افزوده شود و چک معتبرتر باشد و بعضی دیگر اظهار میدارند در صورتیکه اعتبار چک موجودی است در نزد محال علیه که صادر کننده در هر موقع میتواند آنرا توقیف بابد داشت نماید در این صورت اگر موجودی مذکور در نزد خود او باشد تفاوتی حاصل نمیشود.

فقط تفاوت در این است که در صورت اخیر چک بی محل موضوعی پیدا نمیکند و در صورت عدم پرداخت دارنده چک از تعقیب جزائی صادر کننده محروم مینماید. این قبیل چکها معمولاً توسط بانکهای که شعب متعدد دارند از شعبه ای عهده شعبه دیگر صادر میشود و گیرندگان از قبول آن امتناعی ندارند.

۷ - گیرنده پول

اگر چک در وجه حامل باشد هر کسی میتواند بصرف ارائه و امضا کردن پشت چک پول آنرا از محال علیه بگیرد و عموماً محال علیه مسئولیتی در صحت امضای گیرنده پول ندارد در عمل تنها احتیاطی که انجام می شود قید آدرس گیرنده پول است قبل از امضای چک اگر چک بنام شخص معینی باشد و شرط « حواله کرد » در آن قید نشده باشد دارنده باید شخصاً برای دریافت پول حضور یابد و یا بکسی از طرف

(۱) پیروی ازین طریق مستلزم معرفی بانك و

بانكدار می باشد.

خود رسماً وکالت دهد.

ولی اگر چک به حواله کرد کسی باشد میتواند آن را بنام کس دیگر پشت نویسی کند بعلاوه صرف امضای گیرنده پول در پشت چک برای انتقال کافی است و آنرا بصورت چک در وجه حامل در می آورد (ماده ۳۱۲ قانون تجارت)

ممکن است صادر کننده چک را بنام خود صادر کند در این صورت میتواند آنرا بنام هر کسی دیگر پشت نویسی نماید و یا فقط پشت آنرا امضا کرده بصورت چک در وجه حامل در آورد.

صادر کننده میتواند چک را بنام محال علیه صادر کند و همچنین دارنده چک میتواند آنرا بنام محال علیه پشت نویسی نماید در این صورت این پشت نویسی بمنزله رسید پول خواهد بود محال علیه نمیتواند چک را بنام دیگری پشت نویسی کند زیرا چون امضای او در پشت چک است آنرا بصورت برات پذیرفته شده در می آورد و از صورت چک بیرون می رود.

۸ - ارائه و مدت اعتبار چک

چون منظور از صدور چک اینست که صادر کننده پولی بپردازد بدون آنکه مجبور باشد پول نقدی قبلاً در نزد خود داشته و تسلیم گیرنده بنماید باین جهت همیشه چک دیداری بوده و بعلاوه مدت اعتبار آن برای ارائه به محال علیه و مطالبه پول کوتاه قرار داده شده است.

در کشورهای مختلف بر حسب سرعت و سهولت ارتباطات داخلی و وسعت کشور و روابط تجاری بانقات بیگانه و ملاحظات محلی دیگر مدت اعتبار چک مختلف قرار داده شده ولی همیشه این مدت کوتاه است.

در کشورهای انگلو-ساکسون که چک رایج تر از سایر نقاط است این مدت بسیار کوتاه است و چون نصریحی در قانون نشده محاکم مطابق رسوم تجاری رفتار مینمایند و بر حسب بعد نقاط مدت متفاوت میشود.

بطور کلی زیاد کردن مدت اعتبار چک با منظوریکه از بکار بردن چک باید حاصل شود منافات دارد زیرا اگر گیرنده پول حاضر باشد مدتی برای وصول طلب خود صبر کند احتیاجی بصدور چک نمیشود.

در کشور آلمان مدت اعتبار چکهای داخلی ده روز است و برای چکهای صادر از کشورهای بیگانه محاکم تصمیم اتخاذ میکنند در سوئیس و فرانسه مدت اعتبار چک عهده محل صدور پنج روز و چک عهده معالی غیر از محل صدور هشت روز است در بلژیک این مدت سه و شش روز در پرتغال ۸ و ۱۵ روز است. طبق قانون تجارت ما اگر چک عهده محل صدور باشد مدت اعتبار آن ۱۵ روز و اگر محل پرداخت غیر از محل صدور باشد مدت اعتبار آن ۴۵ روز است به علاوه روز صدور و روز ارائه بحساب نمی آید برای چکهای بیگانه از کشورهای کلیه کشورها است خواه همسایه باشد یا یک کشور دور دست اگر دارنده چک در موعد های مقرر پول آنرا از محال علیه مطالبه نکند حق رجوع به پشت نویسان نخواهد داشت و اگر ثابت شود که در مدت مزبور موجودی در نزد محال علیه مفقود شده است حق رجوع بصادر کننده نیز ساقط میشود (مواد ۲۵۷ و ۲۷۵ قانون تجارت)

اگر محال علیه بعد از گذشتن مدتهای مقرر برای ارائه چک پول آنرا پرداخت کند مسئولیتی متوجه او نخواهد بود مگر آنکه صادر کننده دستور توقیف داده باشد.

در بانکهای ایران رسم چنین است که تا مدتی بعد از گذشتن مدتهای مقررنیز پول چکرا میپردازند ولی اگر مدت طولانی شود و ارائه دهند ناشناس باشد از صادر کننده دستور ثانوی خواسته میشود. گاهی بعضی از نگاهها که چک عهده شعب خود صادر میکنند در روی آن مدت اعتبار آنرا مثلاً چهار یا ششماه قرار میدهند در این صورت تا آخر مدت مذکور چک قابل پرداخت خواهد بود و پس از آن محتاج دستور جدید میگردد.

۹ - پذیرش (قبولی)

چون چک بر حسب تعریف همیشه دیداری است بنابراین این اصولاً هیچوقت احتیاجی به پذیرش نخواهد داشت معهذنا در بعضی از کشورها چک را نیز می پذیرند مثلاً در کشور انگلستان بانک پردازنده پشت چک مینویسد « Good » و باقید این کلمه بانک مزبور تنها مسئول پرداخت آن خواهد بود و دارنده چک جز با حق رجوع بکسی نخواهد داشت

در آلمان نیز چک را گاهی بانک مرکزی قبولی مینویسد در فرانسه نیز گاهی چک پذیرفته میشود ولی نوشتن قبولی فقط باین معنی است که در موقع ارائه موجودی صادر کننده کافی بوده است ولی اگر صادر کننده بعد از امضای بانک و قبل از پرداخت وجه موجودی را از بانک پس بگیرد مسئولیتی متوجه بانک نخواهد بود.

در ممالک متحده آمریکا نوشتن قبولی مخصوصاً بین عاملین بورس شایع است.

بطور کلی منظور از نوشتن قبولی اینست که اعتبار چک زیادتیر شود و سهولت در جریان افند و چون مدت اعتبار چک کوتاه است جز در مواقعیکه مبلغ چک مهم باشد اقدام باین کار نمیکند و اشخاص معتبر قبلاً ورقه های دفترچه چک خود را بامضای بانک میرسانند.

در قوانین ما چیزی در این باب پیش بینی نشده و چون بموجب مواد ۳۱۱ و ۳۱۳ قانون تجارت پرداخت چک دیداری است و از طرف دیگر ماده ۳۱۲ صدور چک را عمل تجاری محسوب نمیدارد

و در ماده ۳۱۴ که بعضی از مقررات راجع ببرات را شامل چک نیز میکنند ذکر از پذیرش نشده است نمی توان مقررات راجع ببرات را درباره چک قابل اجرا دانست باینجهت قبولی نوشتن چک تابع مقررات عمومی تعهدات خواهد بود در هر حال پیش بینی چک قبول شده در قانون باعث تسهیل داد و ستد خواهد بود و بسیاری از معاملات را که بسبب کمی اعتماد صورت نمیگیرند ممکن خواهد گردانید

۱۰ - انتقال چک

طریقه انتقال چک بر حسب نوع آن تفاوت میکند آ - چک در وجه حامل بصرف تسلیم منتقل میشود چه هر کسی میتواند پول آنرا دریافت کند.

ب - چک با نام که قابل انتقال نبودن بوسیله پشت نویسی یا در متن آن قید شده باشد مانند دارائی منقول قابل انتقال است.

پ - چک بحواله کرد که بوسیله پشت نویسی انتقال مییابد.